

Smjernice održivog razvoja OPCINE JELSA

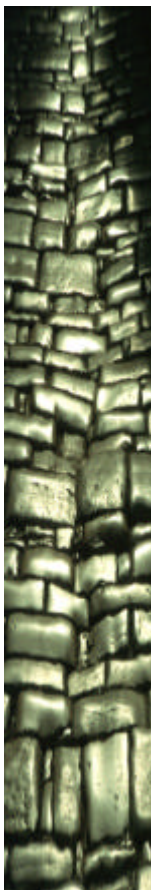
"Zajedno smo jaci razjedinjeni propadamo"

AUTOR: Hrvoje Caric, mr.sc.

*Izveštaj istraživanja gradana sa područja općine Jelsa o
percepcijama i smjerovima razvoja*

Prosinac 2003.

Radni dokument za raspravu

Ovaj dokument pišemo u najboljoj namjeri koristeći sva svoja znanja i svu svoju umješnost na dobrobit svima vama koji živite na otoku, svima nama koji ceznemo za njim, onima kojih nema, a zadužili su nas, te posebno onima koji tek dolaze.

je neprofitna organizacija koja okuplja stručnjake različitih disciplina koji promišljaju i primjenjuju koncept održivog razvoja na dobrobit lokalne zajednice.

Sva prava pridržana. Niti jedan dio izvještaja ne smije se koristiti ili reproducirati bez pisanog dopuštenja autora.

Sadržaj

I. UVOD	3
II. PROCJENA TRENUTNOG STANJA OPCINE	6
II.1. Uzroci i posljedice razvojnih problema i slabosti općine Jelsa.....	6
II.2. Resursi i vrijednosti općine Jelsa (nositelji razvoja)	8
<i>Ljudi</i>	8
<i>Lokalna samouprava kao nositelj razvoja</i>	9
<i>Izvorni, domaći proizvodi - obiteljska gospodarstava i obrti</i>	9
<i>Prirodna bogatstva</i>	9
<i>Kulturno-povijesno i tradicijsko nasljeđe</i>	9
II.3 Glavna područja razvoja.....	10
III. ODREĐIVANJE SMJERA RAZVOJA OPCINE	10
III.1. Scenariji razvoja.....	11
III.2. Vizija razvoja općine Jelsa	15
III. 3. Određivanje prioriteta.....	16
<i>Prioritet 1: Suradnja otocnih uprava i samouprava na područjima zajedničkog interesa</i>	16
<i>Prioritet 2: Osnajivanje ljudskih potencijala i općinskih vlasti</i>	17
<i>Prioritet 3: Razvoj turizma u okvirima nosivog kapaciteta otoka i općine</i>	17
<i>Prioritet 4: Poljoprivreda</i>	18
III.4. Akcijski planovi (projekti i aktivnosti podizanja kvalitete života).....	19
IV. ŠTO DALJE	20
V. PRILOZI	21
Prilog 1: "Moj otok i ja – upitnik za izradu datoteke ljudskih potencijala"	21
Prilog 2: "Što ja mogu učiniti za otok – upitnik za volontere / stručnjake".....	21
Prilog 3: Kumulativna tablica scenarija	21

I. UVOD

O aktivnostima ODRAZ-a na području općine Jelsa

Suradnja Općine Jelsa i ODRAZ-a započela je organiziranjem skupa «Održivi razvoj otoka» u 11. mjesecu 2002. Tom se prilikom ostvarila i suradnja s CIMA Jelsa i poglavarstvom općine Jelsa. Ova se suradnja nastavlja kroz različite aktivnosti koje su tijekom 2003. godine rezultirale s dva istraživanja.

Prvo se istraživanje odnosilo na ispitivanje mogućnosti razvoja lokalne filantropije i osnivanja zaklade lokalne zajednice (koje je napravljeno za cijeli Hvar). Drugo istraživanje, čiji su rezultati predstavljeni u ovom materijalu, provedeno je kako bi se lokalni dionici aktivnije uključili u promišljanje i dogovaranje o razvoju svog kraja.

Što smo željeli postići ovim istraživanjem

Predmetno istraživanje, koje prikazujemo u obliku smjernica održivog razvoja općine imalo je za cilj:

- sagledati probleme razvoja
- izvidjeti konkretne i realne mogućnosti razvoja i napretka općine Jelsa
- osmisliti viziju razvoja općine.

Istraživanje o razvoju Jelse se po prvi puta provodilo na način da uključuje interese i razmišljanja lokalnog stanovništva putem individualnih strukturiranih razgovora te je stoga imalo kvalitativan karakter.

Pri provođenju istraživanja poglavarstvo Općine Jelsa je dalo punu potporu i aktivno surađivalo te iskazalo interes ka informiranju i uključivanje javnosti u sustavno promišljanje razvoja.

Dakle, osim samog istraživanja željeli smo pomoći općini da aktivno uključi građane u razvoj lokalne zajednice. S druge strane željeli smo dati odgovor na pitanje kako sami stanovnici mogu najbolje utjecati na svoje življenje te kvalitetno ostvarivati svoja građanska prava i obveze, koristeći pritom demokratske postupke i sudjelujući u djelatnostima o kojima su do sada uglavnom brinula tijela uprave.

Planiranje najčešće dolazi kao inicijativa izvan same zajednice. Da bi se glas stanovništva čuo, ono mora biti uključeno u procese odlučivanja.

Valja imati na umu da samo informirano i organizirano stanovništvo može artikulirati svoje potrebe i aktivno se uključiti u proces donošenja odluka u zajednici.

Općina Jelsa i ODRAZ pošli su od sljedećeg temeljnog pitanja:

Na koji način lokalno planiranje razvoja može kvalitetno odgovoriti na potrebe građana?

Posebno bismo željeli naglasiti da su sudionici u istraživanju reagirali vrlo zainteresirano, a ideje do kojih se došlo potiču na daljnje djelovanje. Dakako, jednim se istraživanjem ne mogu dati odgovori na sva pitanja, što nam i nije bila namjera.

Kako je ovaj dokument nastajao, uvidjelo se da bi trebalo uložiti dodatni napor te pokušati odrediti **smjer razvoja općine**, ne da se ponude "instant" rješenja, već da se odradi **prvi krug planiranja** koji će nas približiti **konkretnijim ciljevima i aktivnostima**. Stoga, ovo je tek početak ili pokušaj sistematizacije mogućeg razvoja općine gdje su vjerojatno po prvi put lokalni dionici bili ohrabreni da se uključe u procese promišljanja o razvoju.

Željeli smo pokrenuti **proces dijaloga i postizanja dogovora** različitih sektora. Privatno, mi se stalno dogovaramo, posebno u slučajevima kada moramo donijeti teške odluke o nama važnoj stvari. Tada temeljito odmjeravamo mogućnosti rješavanja našeg problema. To i jest temelj tehnike dogovaranja –

temeljito odmjerenje različitih pristupa, za i protiv argumenata, kao i prikupljanje mišljenja drugih o tomu što bi bilo najbolje učiniti.

Za razliku od uobičajene provjere naših ideja kada koristimo usporedbu crno-bijele krajnosti, željeli smo uvesti kulturu konstruktivnog dijaloga za razvoj općine, putem kojeg se istražuju i propituju različite ideje, te analiziraju strahovi, dvojbe ili nepoznanice stanovnika.

Stoga je istraživanje uključivalo i elemente koji bi omogućili:

- međusobno razumijevanje,
- pronalaženje zajedničkih polazišta kao temelj dosljednoj politici
- otvaranje vrata boljim rješenjima
- ostvarivanje mogućnosti propitivanja vlastitog stava u cilju njegova poboljšanja.

O planiranju razvoja

Na otoku je u tijeku izrada prostornog plana, a u pripremi je izrada Programa održivog razvoja otoka Hvara* koji predviđaju i sudjelovanje javnosti. Te dokumente rade stručne organizacije, uglavnom na temelju postojećih materijala i podataka (npr. broja stanovnika, pokazatelja stanja gospodarstva i drugih statističkih podataka) te razgovora, uglavnom s ljudima iz općine.

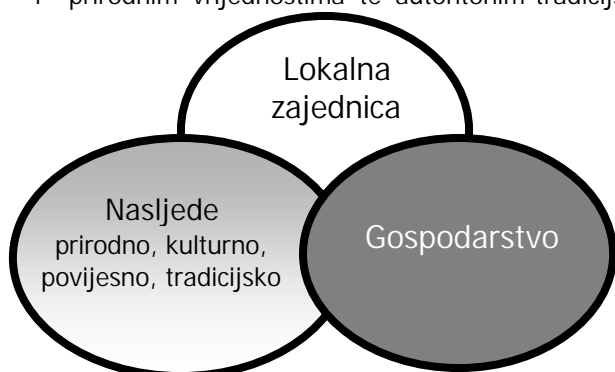
Nažalost, šira skupina relevantnih ljudi iz ostalih sektora (poslovni, civilni) koji promišljaju o razvoju, uglavnom nema mogućnost davanja mišljenja i sugestija. Stoga postojeći sustav planiranja samo djelomično odražava potrebe građana. S druge strane, građani često nisu svjesni mogućnosti koje im je zakonodavac dao te uopće ne koriste mehanizme propitivanja i davanja sugestija i komentara za nacрте planova. Eventualno se to svodi na interes za "sudbinu" vlastite parcele.

Zašto "održivo" planirati

Iako su se neki sudionici pozivali na održivi razvoj, ovo je istraživanje pokazalo da se koncept održivog razvoja (OR) percipira uglavnom kao antropocentrični, odnosno kao gospodarski razvoj za dobrobit kvalitete života odnosno povećanje standarda življenja. Opasnost povezivanja OR-a s interesima poboljšanja vlastitog standarda je u promjenjivosti (povećanju, pohlepnosti) osobnih potreba obzirom na preuzimanje navika potrošačkog društva i drugih utjecaja "kulture" globalizacije.

Sudionici ovog istraživanja su se složili da se gospodarski razvoj na otocima ne može zaustaviti, no valja mu promijeniti smjer, kako bi postao manje poguban po okoliš otocnih zajednica.

Mišljenja smo da bi se održivi razvoj trebao temeljiti na obnovljivim prirodnim resursima, kulturno-povijesnim i prirodnim vrijednostima te autohtonim-tradicijskim osobitostima. Nužno je stoga precizno definirati OR i povezati ga s trajnim normama, vrijednostima, tradicijom i nasljedom.

ili uništavanjem bilo kojeg drugog nasljedja.

Održivi razvoj je koncept kontinuiranog gospodarskog i socijalnog napretka, bez štete za okoliš i prirodne resurse bitne za ljudske djelatnosti u budućnosti.

On se oslanja na ideju da razvoj ne smije ugrožavati budućnost dolazecih naraštaja trošenjem neobnovljivih zaliha, dugoročnim devastiranjem i zagadivanjem okoliša

* izradivac Programa održivog razvoja otoka Hvara je Ekonomski fakultet u Splitu

U konceptu održivog razvoja danas nalaze polazište svi moderni gospodarski i socijalni trendovi, jer su štete okolišu i prostoru štete sveukupnom društvu. Planirati, čuvati i pažljivo eksploatirati svoje resurse ključ je za kvalitetan i dugoročan ekonomski rast. U trenutnom civilizacijskom okruženju to znači da je nužno naći zajednički interes (preklapanja) gospodarstva i lokalne zajednice uz brigu i ispravno korištenje nasljedstva.

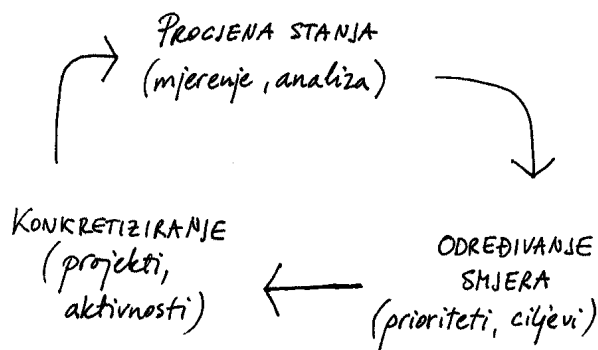
Zadovoljstvo nam je istaknuti da su neki od sudionika istraživanja dali definicije koje pogadaju bit:

"Održivi razvoj, za mene, jest ujednacen razvoj kako ekonomske, tako i socijalne dimenzije uz posebnu brigu za okolinu. To je ujedno i razvoj kojim se zadovoljavaju sadašnje potrebe bez ugrožavanja mogućnosti njihovog zadovoljavanja budućim generacijama."

"Potencijal iz sadašnjosti se koristi na način da neće biti ugrožen u budućnosti."

"Očuvanje i ravnoteža gospodarenja prostorom i resursima."

Planiranje je KONTINUIRANI proces koji mora uključivati sve aspekte zajednice i nositelje razvoja. Obzirom na ograničenja i resurse, ODRAZ se odlučio da prvi korak planiranja bude kvalitativne naravi te da se već u daljnjim koracima nužno postavite i mjerljive, kvantitativne vrijednosti. Za jednostavnije razumijevanje metodologije prilažemo sljedeći prikaz faza i postupaka planiranja na lokalnoj razini.

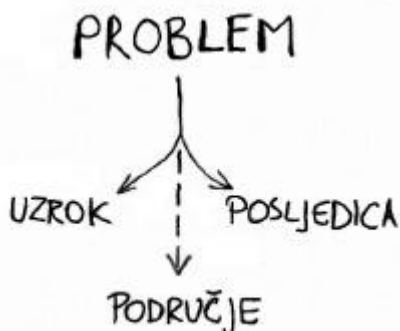
UKRATKO

Ciljevi i dobrobiti planiranja uz uključivanje javnosti

- povećanje razumijevanja građana o mogućnostima planiranja te usmjeravanja vlastite budućnosti (i razvoja demokratskih postupaka);
- povećanje brige zajednice za rješavanje vlastitih problema pomaže pri društvenom povezivanju i osjećaju društvene odgovornosti;
- jačanje osjećaja kod građana da njihovo sudjelovanje ima pozitivan utjecaj na uvjete života u njihovoj zajednici;
- povećanje znanja i svijesti o utjecaju poslovnog sektora na okoliš i zajednicu u kojoj djeluje;
- smanjenje prostora za potencijalne sukobe s lokalnom samoupravom;
- donošenje kreativnih rješenja koja odgovaraju lokalnim potrebama;
- kompetentnije donošenje kvalitetnijih odluka, uvažavanjem različitih mišljenja i pristupa, vrijednosti i ideja te prikupljanje izravnih spoznaja o okolini u kojoj žive članovi zajednice;
- unaprjeđenje svijesti građana o pitanjima zajednice i razumijevanje javnosti za projekte i pitanja koja su utjecala na donošenje odluka, što je uvjet za povećanje povjerenja građana u institucije vlasti.

II. PROCJENA TRENUTNOG STANJA OPCINE

Procjena je napravljena na temelju mišljenja koje su stanovnici općine Jelsa dali tijekom intervjua te saznanja ODRAZ-ovih stručnjaka. Problemi i slabosti su bili uglavnom vrlo dobro prepoznati od strane sudionika ovog istraživanja. Stanovnici općine Jelsa pokazali su da realno analiziraju stanje, ali da se, usprkos tome, s vremenom problemi i frustracije gomilaju te da očigledno manjka zajedničkog djelovanja (kohezije) u rješavanju prepoznatih problema. Zašto je to tako?

Većina ljudi prepoznaje probleme i slabosti, ali im nedostaje dublje promišljanje pa se ne udaljavaju od tog prvog kruga analize. Upravo zato je bitno omogućiti mehanizam za dijalog, kako bi se prešlo u drugi krug analize stanja što preciznije definirati područja iz kojih proizlaze problemi/slabosti te odrediti što je uzrok a što posljedica.

Svrha uspostavljanja odnosa **uzrok-posljedica** je temelj za kvalitetno određivanje **smjera i prioriteta** razvoja te uspostavljanja međuodnosa s onima koji uzrokuju probleme. Nužno je kontinuirano raditi na definiranju uzroka i posljedica na osnovu što pouzdanijih pokazatelja (indikatora).

Lokalne vlasti bi nužno morale definirati ključne indikatore razvoja te uspostaviti relevantno prikupljanje podataka (npr. struktura stanovnika, broj turista u sezoni, stanje odlagališta otpada, broj neriješenih/riješanih slučajeva divlje gradnje, struktura obrta i poduzeca, itd.) kako bi se i brojčano mogli iskazati pozitivni/negativni trendovi. ZA PLANIRANJE I UPRAVLJANJE NUŽNO JE MJERITI.

II.1. Uzroci i posljedice razvojnih problema i slabosti općine Jelsa

Prema podacima iz intervjua sastavili smo ovu tablicu kako bismo kvalitetnije i realnije sagledali trenutno stanje. Informacije dobivene istraživanjem su analizirane prema gore prikazanoj shemi na način da se što preciznije postave relacije: **područje – uzrok – posljedica**.

Područje	Uzrok	Posljedica
Tranzicija	Liberalni (primitivni) kapitalizam – maksimaliziranje kratkoročnog / individualnog profita na štetu drugih Sumnjivi privatizacijski modeli	- otuđivanje vrijednosti stvorenih u lokalnoj zajednici u korist novih vlasnika - urušavanje zajedništva među ljudima
Državna uprava	Nefunkcioniranje mehanizama provedbe zakona (prostorni i urbanistički planovi i gradnja) Nepoštivanje vlastite tradicije Centralizacija vlasti	- nefunkcionirajući urbanizam - divlja gradnja - ne-tradicijska (ružna) arhitektura - smanjivanje vrijednosti turističke destinacije - neucinkovita provedba državnih programa
Lokalna samouprava	Premalena jedinica lokalne samouprave	- ne generira lokalni prihod već razvojni programi ovise od države, županije ili bilo kojeg drugog vanjskog faktora - niska razina kvalitete funkcioniranja općinske administracije i službi - identitet Hvara je usitnjen (podijeli pa vladaj) - osobni interesi prije općih
	Izbori za lokalnu upravu i samoupravu oblikovani za stranacke liste, a ne kvalitetne pojedince	- onemogućavanje djelovanja kvalitetnih pojedinaca u politici - pripadnost politici (podobnost) važnija od sposobnosti (negativna selekcija, pasivnost građana) - prevelika razjedinjenost po interesnim skupinama (stranke) - netransparentnost rada (sumnjivost javnosti na korupciju)
	Nefunkcioniranje mjesnih odbora	- manja mjesta su prometno, gospodarski i politički marginalizirana
Demografija / Ljudski potencijal	Mladi nisu ciljna skupina niti nosioci razvoja	- negativna selekcija - odlazak najproduktivnije radne snage - znanja i vještine nisu na cijeni

		<ul style="list-style-type: none"> - kvaliteta ljudi u opadanju (zanemarivanje strucnih) - ogorcenost i pasivnost u djelovanju za opce dobro - nepostojanje kritične mase za promjenu
	Individualni razvoj	<ul style="list-style-type: none"> - obrazovanje nije povezano s realnim potrebama u gospodarstvu - manjak sadržaja za slobodne aktivnosti (dvorana)
Strategija razvoja	Nepostojanje bilo kakvog sustava dugorocnog planiranja	<ul style="list-style-type: none"> - nejasan smjer gospodarskog razvoja, improviziranje - slabo upravljanje resursima te površno oslanjanje na pojedine komparativne prednosti otoka (prirodne ljepote) - nesvjesnost vrijednosti i potencijala - suženi i kratkovidni interesi - teško nalaženje sredstava za financiranje razvoja općine - minimalna ili nikakva suradnja sa susjednim lokalnim samoupravama
Turizam	Ne postojanje suradnje u planiranju turizma na razini otoka	<ul style="list-style-type: none"> - master plan razvoja otoka ne postoji - dostignut je nosivi kapacitet u turizmu (dostatna ili prevelika izgrađenost ležaja s obzirom na količinu plaža i infrastrukturu) - nudi se samo ljetna opcija toplog mora i lijepog žala (kratka turistička sezona) - stihijski pristup polu-masovnom turizmu (model 80-ih godina) - stagnacija u turističkom razvoju, nekonkurentnost, neinventivnost - turizam nije koncipiran da ostvari dobit za lokalno stanovništvo (10-20% sredstava koji se ostvari na području općine Jelsa ostaje na lokalnoj razini) - blijeda turistička ponuda - neprepoznatljivost autohtonih proizvoda
Mali obrt, poduzetništvo, poljoprivreda	Nepostojanje izvornog otocnog proizvoda	<ul style="list-style-type: none"> - malo samozapošljavanja - ne postoji kvalitetno organizirani plasman proizvoda s obiteljskih gospodarstava - turisti zakinuti za kvalitetne lokalne suvenire i proizvode - gosti konzumiraju «uvezene» proizvode koji stvaraju ambalažni otpad
Ribarstvo	Nekontrolirani, ilegalan izlov	<ul style="list-style-type: none"> - količina ribe se smanjila za 70%, a raznolikost za 50%
Prometna povezanost	Otok-kopno: prijevoznici ne nalaze poslovni interes, a Jadrolinija plovi u okvirima subvencije	<ul style="list-style-type: none"> - srednja povezanost s 3 trajektne i 1 brzom linijom - cijena roba i usluga skuplja nego na kopnu
	Otok - otok: Slabe, nikakve veze s Bracom, Visom, Korculom	<ul style="list-style-type: none"> - smanjuje se potencijalna dobit od turizma i međuotocne trgovine/razmjene
Odvodnja otpadnih voda	Ne postoji kolektor za otpadne vode Nekvalitetne septičke jame	<ul style="list-style-type: none"> - stanje kvalitete mora na području jelšanske rive u tijeku sezone vjerojatno je opasna po zdravlje - turistički imidž Jelse se urušava zbog nesnosnog smrada za vrijeme sezone - onečišćenje podzemnih voda i mora
Otpad	Sustav komunalnog otpada ima samo bazicnu funkciju odvoženja smeca	<ul style="list-style-type: none"> - ne postoji razdvajanje otpada, reciklaža ili ponovna upotreba - divlji deponiji - ambalažni otpad enormno raste - nekontroliranje opasnog otpada: motorna ulja automobila i brodova, pesticidi, cijedenje s divljih deponija i olupina, kemijskog otpad kucanskog ili medicinskog porijekla ...
Voda	Ovisnost o vodi s kopna	<ul style="list-style-type: none"> - kvaliteta vode je u opadanju - povećano korištenje kupovne vode i enorman rast PVC otpada - skoro u potpunosti napušteno sakupljanje kišnice - praksa korištenja pesticida i njihove prisutnosti u pitkoj vodi nije kontrolirana
Tlo	Mali postotak obradenih površina	<ul style="list-style-type: none"> - smanjena otpornost na eroziju tla - lakše širenje požara - širenje agresivnih vrsta (bor) koji mijenja kiselost tla
Zrak	Nagli porast broja automobila, mopeda, skutera i različitih plovila	<ul style="list-style-type: none"> - pojava sezonskog smoga

II.2. Resursi i vrijednosti općine Jelsa (nositelji razvoja)

Prema definiciji održivog razvoja resursi i vrijednosti općine bi trebali postati njena komparativna prednost te nositelj razvoja. Za ovu priliku smo resurse općine podijelili u pet skupina:

- (1) ljudi,
- (2) lokalna samouprava,
- (3) izvorni-domaći proizvodi,
- (4) prirodna bogatstva,
- (5) kulturno povijesno i tradicijsko nasljeđe.

Ljudi

Sudjelovanje mladih ljudi u lokalnoj samoupravi, procesima odlučivanja i ostalim oblicima života u zajednici je natprosječno veliko u odnosu na većinu otocnih i hrvatskih zajednica. Mladi su vrlo motivirani (barem deklarativno) da ostanu ili se vrate na otok u čemu ih (takoder, barem deklarativno) podržavaju i stariji koji su skloni razmišljanju da treba "pustiti mlade".

Osnovni faktor povratka/ostanka mladih je *posao* i *društveni-kapital*¹. Mogućnost iznalaženja kvalitetnih radnih mjesta leži u obrazovanju, koje će povezati osobne interese/afinitete i potrebe otoka. Društveni kapital jaca ako zajednica pruža dodatne vrijednosti za zdrav i kvalitetan život (sport, glazba, udruge koje njeguju specifične vrijednosti i tradiciju, zajedničke aktivnosti itd.). U cilju ispitivanja interesa i uvjeta za ostanak mladih odnosno za njihov povratak na otok, ODRAZ, CIMA Jelsa i Ivo Duboković su izradili upitnik "moj otok i ja – upitnik za izradu datoteke ljudskih potencijala" (prilog 1) koji predstavlja mogući organizirani pristup u rješavanju tog problema.

Svaki pojedinac mora razmisliti želi li uistinu doprinijeti vlastitom razvoju i razvoju svoje zajednice. Također svaki pojedinac može sagledati gdje se osobno nalazi i u kojoj mjeri je podlegao različitim pritiscima te je li spreman raditi na svom osnaživanju i razvoju zajednice u kojoj radi i živi.

U doba globalizacije i dinamičnih političkih promjena, lokalni stanovnici si ne bi smjeli dozvoliti luksuz komentatora-promatrača ili gnjevnog pravdnika koji troši vrijeme i snagu na cinizam i objašnjavanje tuđe ili svoje nemoci, odnosno nesposobnosti. Jedino mijenjanjem sebe kroz rad i/ili iskustvo mogu utjecati na svoje okruženje i zaustavljanje neuravnoteženog razvoja, koji će možda kratkorocno donijeti profit, ali dugorocno potkopati temelj i uništiti komparativne prednosti otoka. Istraživanjem smo prepoznali sljedeće pritiske te mogućnosti za postizanje kvalitetnijeg osobnog razvoja kao temelja napretka zajednice:

Pritisci	Opcije osnaživanja (krenuti od sebe)
Zabrinutost da mjere države i lokalne samouprave nisu dovoljne da se izbjegne potencijalna kriza i osigura OR	Usvajanje općeg stava da smo svi (bez obzira na političku ili izvršnu funkciju) odgovorni za napredak svoje zajednice i otoka
Strah od degradacije kvalitete života i gubitka slobode životnih odabira (npr. masovni turizam, globalizacija, nesigurnost privatizacijskih procesa)	Sudjelovanje u aktivnostima lokalne zajednice (politika, kultura, potrebe starih ili nemocnih...)
Otudenje od vlastite kulture kao posljedica dominacije agresivnije, dominantije masovne kulture	Nalaženje smisla u otkrivanju i primjeni tradicije i vrijednosti u novom okruženju, na nov način
Stresni život i ljutnja	Jace povezivanje sa bitnim elementima vlastitog identiteta (obitelj, zajednica, vjera/crkva, prirodne ljepote ...)
Nesigurnost gospodarskog prosperiteta	Ponovo otkriti stare vrijednosti, tradiciju, vještine i aplicirati ih u poduzetništvu (suveneri, recepti, narodne nošnje, price i legende, običaji ...)

¹ Teoretski koncept društvenog (socijalnog) kapitala se koristi zadnjih desetak godina za razumijevanje složenosti življenja. Društveni kapital predstavljaju veze/povezanost (unutar skupina, između skupina i po vertikali), prihvatanje i poštivanje normi te povjerenje. Upravo ta tri elementa određuju socijalni kapital, kolektivnu vrijednost koja omogućava uspješniji razvoj. Povjerenje i udruživanje su usko vezane i omogućuju suradnju koja se odražava na većoj efikasnosti i napretku. Poštivanje normi ili civilnost preduvjet su održavanja veza i povjerenja, a ujedno i njihov rezultat. Stupanj razvijenosti zajednice je veći što su više prisutna i razvijena sva tri navedena elementa.

"Prijatelji" općine Jelsa

Veliki broj stalnih gostiju i vlasnika nekretnina na području općine Jelsa često je i vrlo emotivno angažirano za svoj "drugi dom" te žele doprinijeti njenom razvoju. U svakom slučaju i ti ljudi predstavljaju ljudski potencijal koji u profesionalnom ili volonterskom obliku uopće nije iskorišten. Zbog toga su ODRAZ, CIMA-Jelsa i Ivo Duboković, izradili upitnik "Što ti možeš napraviti za Jelsu" (prilog 2) kao mogući korak njihovog konkretnog uključivanja u razvoj.

Lokalna samouprava kao nositelj razvoja

U tablici *Uzroka i posljedica* na strani 6.-7. vidljivo je da je Općina Jelsa kao institucija spomenuta uz niz problema, ali samim time i uz veliki broj potencijalnih rješenja. Za razliku od zapadnih demokracija, kod nas je još uvijek prisutan mentalitet gledanja na vlast svih razina, kao na odvojeni segment u društvu.

No kroz demokratske promjene i promoviranje principa sudjelovanja javnosti u odlučivanju, nameće se mogućnost da građani kroz djelovanje i potporu lokalnim strukturama vlasti stvore promjenu u svojoj zajednici. Problemi ostvarivanja takvog načina djelovanja su brojni, ali temeljna institucija razvoja jest lokalna samouprava te stoga predstavlja i ključ za sve pomake.

Izvorni, domaći proizvodi - obiteljska gospodarstva i obrti

Okosnica razvoja općine mogu biti obiteljska gospodarstva i obrti te njihovi proizvodi - od organski uzgojene hrane do još uvijek prisutnih i prepoznatih proizvoda na tržištu (npr. plavac mali, med, lavanda, paprenjaci i druge slastice, itd.). Organizirani plasman tih proizvoda može uvelike doprinijeti lokalnom razvoju, ali svakako postoji izuzetno puno prostora i za nove, originalne otočne suvenire koji su traženi na turističkom tržištu gdje im postojeći, jeftini, uvozni kic ne predstavlja konkurenciju.

Prirodna bogatstva

Prirodne specifičnosti (kao i kulturno-povijesne vrijednosti) se koriste samo na primarnoj razini turističke eksploatacije koja prijete i njihovim ugrožavanjem. Jedan od najiskorištavanijih resursa su lokaliteti za kupanje (plaže i uvale) koje su u pojedinim slučajevima već prilično ugrožene nekontroliranom gradnjom ili nesuvislom "urbanizacijom" (npr. Ivan Dolac, Zavala, itd.) te očigledno gube svoju primarnu kvalitetu (cistoca mora, broj kreveta u odnosu na površinu dostupnih plaža).

S druge strane, zalede, brda i polja se vrlo malo koriste za turizam (biciklizam, šetnice...) te predstavljaju potencijal za razvoj turizma izvan ljetne sezone. Tako se npr. za biciklističke staze mogu iskoristiti protupožarni putevi, koji često vode uz vrijedne lokalitete ili do prekrasnih vidikovaca.

Kulturno-povijesno i tradicijsko nasljeđe

Kulturno-povijesne, tradicijske, arhitektonske i druge vrijednosti predstavljaju velik turistički potencijal, ali nažalost samo u funkciji loše održavanih predmeta divljenja znatizeljnika i slučajnih prolaznika. Mogućnosti generiranja dodatnih sadržaja su brojne te s time i mogućnosti dodatnih prihoda.

BAŠTINA BI TREBALA POSTATI NOSITELJ *IMAGEA* OPĆINE JELSA, za što ima više nego dovoljno podloge:

- Arhitektura starih mjesta (starine) i sakralni objekti (npr. crkva tvrđava u Vrboskoj)
- Put križa, Uskrs
- Perivoji, prirodni i arheološki lokaliteti (Grapceva spilja, Humac, Tor, Galešnik, Gomile)
- Kulturne manifestacije (Dani Antuna Dobronica, koncerti, izložbe, itd.)
- Ribarski muzej te privatne zbirke i galerije.

II.3 Glavna područja razvoja

Kako, obzirom na date probleme i resurse/vrijednosti definirati koji bi bila glavna područja razvoja za općinu Jelsa? Nakon što smo procijenili trenutno stanje, razradujući pozitivne i negativne aspekte pokušavamo ih međusobno sučeliti. To sučeljavanje nudi mogućnost preklapanja sa ciljem logičnog definiranja **glavnih područja razvoja**.

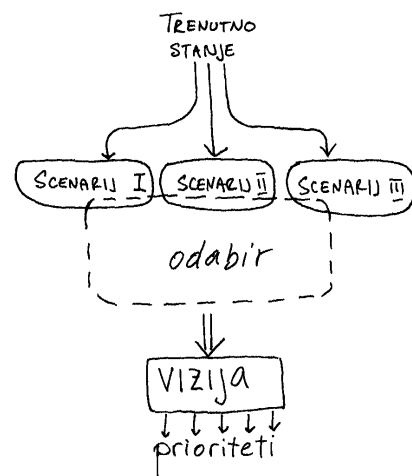
Tablica prikazuje na primjeru općine Jelsa što to sučeljavanje nosi, odnosno koje su poveznice glavnih uzroka problema s nositeljima razvoja. Na ovaj način definirana Glavna područja razvoja pruža mogućnost kvalitetnijeg osmišljavanja vizije, prioriteta i mogućih aktivnosti za promjenu, što ćemo i napraviti u slijedećim poglavljima.

Glavna područja razvoja	Negativni aspekti (glavni uzroci)	pozitivni aspekti (resursi i vrijednosti – nositelji razvoja)
Nosivi kapacitet otoka	Izgrađenost otoka je vjerojatno dosegla maksimum	Izgrađenost smještajne i prometne infrastrukture u turizmu je dostatna za proširenje turističke sezone.
Lokalno/ otocno planiranje i razvoj	Ne postoji sustav planiranja, suradnje, dogovaranja, pregovaranja već improviziranja	Prepoznata je potreba za definiranjem zajedničkih interesa lokalnih samouprava na otoku te za uključivanjem javnosti.
Gospodarstvo, samozapošljavanje	Turizam kako dominantna grana nije integrirana s drugim djelatnostima. Tranzicija nije donijela mehanizme razvoja poduzetništva niti plasmana postojećih domaćih autohtonih proizvoda.	Potencijal u obiteljskim gospodarstvima i obrtima – poljoprivreda, turizam, oblikovanje novih proizvoda i usluga.
Društveni kapital, baština, okoliš	Demografski trend je negativan, dok je pritisak turista u kratkoj sezoni sve veći. Svi aspekti kvalitete života su ugroženi.	Mladi. Priroda sa svojim osobitostima. Autohtonost, tradicija i bogata prošlost. Arhitektura, starine i arheologija. Tradicija zajedništva.

III. ODREĐIVANJE SMJERA RAZVOJA OPĆINE

Za određivanje smjera razvoja potrebno je imati viziju, po mogućnosti definiranu kroz dijalog svih sektora u zajednici (javni, poslovni, civilni). Riječ "vizija" često izgovaramo kao da je ona opće poznata i svima prihvatljiva. U intervjuima se često spominjala vizija razvoja općine Jelsa su bile izražene u intervjuima, ali se uglavnom potvrdilo da većina ispitanika ne zna pravu svrhu vizije².

Zbog toga su u ovom materijalu, na osnovu poznatog stanja razvoja, izradena tri scenarija mogućeg razvoja, uzimajući u obzir nekoliko područja. Svrha je sagledavanje perspektiva odnosno posljedica različitih pristupa te odabir one najboljeg smjera za općinu. Nakon što se odlučimo za najpovoljniji scenarij možemo puno jednostavnije i jasnije sastaviti viziju, a kasnije i prioritete.

² Ukoliko nema jasno određene vizije, vrlo je vjerojatno da zajednica nikad neće bitno napredovati. Ona će jednostavno improvizirati rješavajući svakodnevne probleme. Dugoročno gledano, to je vrlo skupo, neucinkovito i nepoticažno. Određivanjem vizije zajednicke svim sudionicima u životu zajednice, određuju se smjernice njenog razvoja i područja djelovanja, uz pomoć postojećeg sustava vrijednosti.

III.1. Scenariji razvoja

Prije samog definiranja vizije odlucili smo prikazati scenarije razvoja koji predstavljaju mogućnosti najvećeg stupnja vjerojatnosti. Dalje ćemo se u procesu odrediti prema jednoj od opcija kako bismo prema njoj izradili viziju, iz vizije prioritete te je na kraju konkretizirali s projektima i aktivnostima.

Tablica prikazuje pojednostavljenu situaciju scenarija u odnosu na glavna područja razvoja.

Svako područje scenarija je ocijenjeno s generalnom ocjenom:

☺ - pozitivno/poželjno

☹ - osrednje/nejasno

☹ - nepovoljno

Strelce označavaju trend unapređenja ili degradacije određenog područja, a zakrivljenost definira intenzitet trenda odnosno promjene.

Glavna područja razvoja		Scenariji		
		Postojeći	Globalistički	Prema održivosti
a	Nosivi kapacitet otoka	☹ →	☹ ↘	☺ →
b	Lokalno/ otocno planiranje razvoja	☹ →	☹ ↘	☺ ↗
c	Gospodarstvo, samozapošljavanje	☹ →	☹ ↘	☺ ↗
d	Društveni kapital, baština, okoliš	☹ ↘	☹ ↘	☺ ↗

Ova kumulativna tablica predstavlja **tri osnovna scenarija**:

1. Postojeći,
2. Globalistički i
3. Prema održivosti

koji pokušavaju sagledati četiri područja razvoja koja su se istraživanjem nametnula kao glavna područja razvoja:

1. Nosivi kapacitet otoka
2. Lokalno/ otocno planiranje razvoja
3. Gospodarstvo, samozapošljavanje
4. Društveni kapital, baština, okoliš.

Prikazani trendovi su kvalitativne naravi, izradeni prema nalazima istraživanja. Napominjemo da bi u daljnjoj perspektivi trebalo definirati mjerljive indikatore razvoja kako bi i planiranje bilo što kvalitetnije i preciznije.

Kako bismo izbjegli nesporazume te potaknuli konstruktivnu polemiku, u nastavku teksta nudimo detaljnija pojašnjenja scenarija s opisima **glavnih područja razvoja** kojima pripadaju konkretni **indikatori** s više ili manje precizno određenim **vrijednostima**.

"Postojeći" scenarij razvoja

"Postojeći" scenarij predstavlja scenarij koji ide u smjeru postojećih, današnjih okolnosti koje su obilježene nedostatkom dugoročnog planiranja i kvalitetnog upravljanja. Ukratko, improvizira se s posljedicama, a ne rješavaju se uzroci problema.

a) Nosivi kapacitet otoka ce u daljnjoj perspektivi imati dvije znacajne skupine suprotstavljenih trendova. Prva skupina su turisti, ciji ce broj rasti, a druga, domicilno stanovništvo ciji ce broj padati, s naglaskom na daljnji gubitak obrazovane i produktivne radne snage, te uvoz sezonske radne snage. Nosivost otoka se vec sada može mjeriti realnim indikatorima turističke zagušenosti:

- broj gostiju po metru plaže
- omjer gostiju i stanovnika u vrhuncu sezone.

Glavno Podrucje ?	Nosivi kapacitet otoka	
	Stanovništvo	turisti
Indikator ?		
Vrijednost ?	➔	➔

b) Lokalno / otocno planiranje i razvoj

Pretpostavka je da ce Program održivog razvoja otoka Hvara, Prostorni planovi, planovi razvoja poljoprivrede, gospodarstva i turizma i dalje pokazivati da postoji samo deklarativni interes otocnih JLS da suraduju jer su opterećeni problemima (posljedicama), pa se ne stignu sustavno baviti razvojem (uzroci problema, resursi za razvoj). Nadalje, organizacije poput komunalnih poduzeca ili turističkih zajednica doživljavaju suradnju i povezivanje kao dodatnu obavezu ili nužno zlo. JLS na otoku nastaviti ce funkcionirati s osrednjom kvalitetom jer mladi i profesionalni kadrovi ne vide interes zapošljavanja u slabo strukturama. Praksa divljeg urbanizma i gradnje placenim lokalnim samoupravama ili nekim drugim interesima koji ce dugoročno degradirati i samog sebe.

Glavno Podrucje ?	Lokalno/ otocno planiranje i razvoj			
	Lokalna samouprava	Planiranje prostora, kvaliteta urbanizma	Izgradnja (novi tur. Objekti: gustoca, kreveti)	Suradnja otocnih uprava, TZ, drž. firmi
Indikator ?				
Vrijednost ?	➔	➔	➔	➔

c) Gospodarstvo, samozapošljavanje

Ukupna dobit od turizma ce imati spor rast ili stagnaciju jer gosti generalno smanjuju svoju sklonost povratka ili preporuke Hvara kao odredišta (preporučamo da se napravi istraživanje u tom smjeru). Udio profita od turizma koji ostaje na lokalnoj razini ce bilježiti pad, jer proizvodi i usluge tog sektora su "uvezeni" na otok (prehrana, suveniri, itd.), dok lokalna korist uglavnom vrti oko prodaje nocenja. Razvoj otocnih proizvoda putem domaćih gospodarstava, zadruga, obrta i manjih poduzeca ce odrediti potencijal plasmata. Kako ne postoji struktura koja bi jacala ovaj segment (npr. poljoprivredni ili poduzetnički savjetnik) trend razvoja domaćeg gospodarstva ce vjerojatno nastaviti stagnaciju.

Glavno Podrucje ?	gospodarstvo, samozapošljavanje			
	Ukupna dobit od turizma	Profit od turizma (koji ostaje lokalno)	Distribucija bogatstva	Obiteljska gospodarstva, obrti, SME
Indikator ?				
Vrijednost ?	➔	➔	☹	➔

d) Društveni kapital, baština, okoliš

Trend problema (ne)brige o okolišu (kanalizacija, odlagalište otpada), odumiranje tradicije i tradicijskih vrijednosti te niska razina investiranja u ostanak/povratak produktivne radne snage na otok ukazuju da sveukupna kvaliteta života na otoku neće poprimati neke dodatne kvalitete, vec da u ovom segmentu ima jednako lošu ako ne i goru perspektivu od stanja nosivog kapaciteta otoka.

Glavno Podrucje ?	Društveni i socijalni kapital, baština, okoliš			
	Stanje kult. pov. tradic. nasljedja	Kvaliteta okoliša i prostora	Ulaganje u ljude	Sadržaji (sport. KUD, udruge) i usluge (zdravstvo, školstvo)
Indikator ?				
Vrijednost ?	➔	➔	➔	➔

"Globalisticki" scenarij razvoja

Ovaj način razvoja karakterizira otvorenost prema tržištu, ali bez jasno definirane koristi za lokalnu zajednicu. S pritokom novog kapitala dolaze drugacije vrijednosti kao i novi čimbenici razvoja. U ovakvim okolnostima može se reći da su lokalni sustavi i resursi u negativnoj funkciji eksploatacije kraja, jer stvaraju profit dionicima izvan zajednice. Npr. u krajevima gdje se prakticira masovni ili "elitistički turizam" tek oko 15% od ukupnog tijeka novca ostaje lokalno.

a) Nosivi kapacitet otoka će prijeći razinu bilo kojeg indikatora. Veliki investitori traže velike projekte stoga se može očekivati dodatna izgradnja hotelske infrastrukture. Ako se na otoku u 2003. godini službeno bilježilo oko 1.100.000 noćenja, uz ovakav scenarij se može očekivati i do 2.000.000. Kao i do sada, domaće stanovništvo će teško nalaziti stalan posao i njih će kao sezonski radnici uglavnom zamijeniti jeftinija "uvezena" radna snaga.

Glavno Područje ?	Nosivi kapacitet otoka	
	stanovništvo	turisti
Indikator ?		
Vrijednost ?	↘	↗

b) Lokalno/otocno planiranje i razvoj je u funkciji prilagodavanja zahtjevima veće turističke izgradnje. Dodatna izgradnja infrastrukture će biti nužna, kako bi se amortizirao porast broja posjetitelja. Opterećenja na prostor kroz izgradnju, kanalizaciju i deponije financiraju porezni obveznici, ali se zbog procesa fiskalne decentralizacije može očekivati da će se morati uvesti dodatni lokalni porezi i prirezi. Ovakav tip opterećenja uglavnom zaobilazi vlasnike turističkih objekata jer registriraju svoje tvrtke u porezno povoljnim okruženjima izvan otoka ili države. Planiranje prostora i urbanizam karakterizirat će brojne izmjene lokalnih planova radi povećavanja gustoće zona turističke namjene.

Glavno Područje ?	Lokalno/ otocno planiranje i razvoj			
	Lokalna samouprava	Planiranje prostora, kvaliteta, urbanizma	Izgradnja (novi tur. Objekti: gustoca, kreveti)	Suradnja otocnih uprava, TZ, drž. firmi
Indikator ?				
Vrijednost ?	↘	↘	↗	↘

c) Gospodarstvo, samozapošljavanje

Lokalni profit po gostu je minimalan, jer se povećava količina turista koji konzumiraju odmor u "paketima" te ne troše izvan aranžmana tour-operatera. Ono što ostaje lokalnoj zajednici su sve veći troškovi za zbrinjavanje otpada, pritisak na kanalizaciju i opća degradacija okoliša i prostora. Zbog stila upravljanja može se očekivati da ukupna dobit, nakon naglog rasta profita, stagnira. U ovakvim se okolnostima distribucija ostvarenog profita fokusira na manje skupine ljudi koji odnose novac s otoka te produbljuju razlike u distribuciji bogatstva. Korist mogu bilježiti lokalni ugostitelji i trgovci, nakupci, ali kako oni prodaju "uvezene" proizvode, ne može se stvoriti multiplicirajući faktor obrtaja novca koji se pojavljuje kod autohtone proizvodnje odnosno obiteljskih gospodarstava ili drugih vidova samozapošljavanja.

Glavno Područje ?	gospodarstvo, samozapošljavanje			
	Ukupna dobit od turizma	Profit od turizma (koji ostaje lokalno)	Distribucija bogatstva	Obiteljska gospodarstva, obrti, SME
Indikator ?				
Vrijednost ?	↘	↘	☹	↘

d) Društveni kapital, baština, okoliš

Vec smo objasnili zašto kvaliteta okoliša i prostora neminovno mora opadati, što znači da otok gubi na jednoj od najvažnijih komparativnih prednosti. Plasman Jelse i drugih hvarskih odredišta će ovisiti i o dodatnim sadržajima, što znači da bi društveni kapital mogao doživjeti napredak. Kako se očekuje da će država imati manje sredstava za očuvanje baštine, njeno će očuvanje ovisiti o afinitetima biznismena ili pojedinca odnosno njihovoj (ne)sklonosti prema tradiciji i nasljedu.

Glavno Područje ?	Društveni i socijalni kapital, baština, okoliš			
	Stanje kult. pov. tradic. nasljed	Kvaliteta okoliša i prostora	Ulaganje u ljude	Sadržaji (sport. KUD, udruge) i usluge (zdravstvo, školstvo)
Indikator ?				
Vrijednost ?	↘	↘	→	↗

Scenarij "prema održivosti"

Tridesetak sudionika ovog istraživanja je zastupalo interes prema održivosti, često spominjuci sintagme poput "malo je lijepo" ili "manje al' više". To ustvari znaci osnaživanje lokalne zajednice u cilju postizanja kvalitetna razvoja koji ce dobiti ostvarenu od otoka ostavljati na otoku. Takav razvoj bi se trebao osloniti na one elemente koji oznacavaju identitet, ponos, ali i komparativnu prednost Hvara: priroda, tradicija i kulturno-povijesna baština.

a) Nosivi kapacitet otoka

Gotovo svi sudionici ovog procesa su rekli da bi trebalo ograniciti gradnju jer je prihvatni kapacitet otoka u vrhuncu sezone dosegnut ili premašen, stoga se može zakljuciti da ne trebamo više turista vec da ih trebamo cešće. Omjer turista i lokalnog stanovništva u ljetnim mjesecima, danas je cca 1:3, što predstavlja prihvatljivu razinu koja se može zadržati i imati nekakav minimalni prirast.

Glavno Podrucje ?	Nosivi kapacitet otoka	
Indikator ?	stanovništvo	turisti
Vrijednost ?	→	→

b) Lokalno / otocno planiranje i razvoj

Kvalitetno funkcioniranje lokalne samouprave, pogotovo na podrcju planiranja i upravljanja prostorom te ujedinjavanje otocnih cimbenika razvoja na razlicitim razinama je kljuc napretka. Ako se uspostavi sustav koji ce biti imun na nesuvisla, sebicna lobiranja on ce zasigurno postici razvoj od dugorocne i opce koristi.

Kao što je vec navedeno, izgradnja objekata u turizmu mora se znatno ograniciti te staviti u funkciju realnog zapošljavanja ili samozapošljavanja (npr. puni pansioni umjesto apartmana).

Glavno Podrucje ?	Lokalno / otocno planiranje i razvoj			
Indikator ?	Lok. Samo uprava	Planiranje prostora, kvaliteta urbanizma	Izgradnja (novi tur. Objekti: gustoca, kreveti)	Suradnja otocnih uprava, TZ, drž. firmi
Vrijednost ?	→	→	→	↑

c) Gospodarstvo, samozapošljavanje

Kako ce lokalni sustavi i resursi biti u funkciji opce koristi, gospodarstvo ce moci formirati i plasirati domace proizvode i usluge koji donose zapošljavanje i veci multiplicirajuci faktor obrtaja novca. Gospodarstvo ne mora nužno ostvarivati bitno vecu ukupnu dobit od turizma

ako se stvore uvjeti da veca proporcija profita od turizma ostaje lokalno te time distribucija bogatstva bude na korist lokalne zajednice. Turizam se, u sprezi s lokalnom proizvodnjom, može lako proširiti na druge sezone vezivanjem na dodatne sadržaje (zdravstvo, sport, kultura, poljoprivreda) kojima odgovara proljece i jesen.

Glavno Podrucje ?	gospodarstvo, samozapošljavanje			
Indikator ?	Ukupna dobit od turizma	Profit od turizma (koji ostaje lokalno)	Distribucija bogatstva	Obiteljska gospodarstva, obrti, SME
Vrijednost ?	→	→	😊	→

d) Društveni kapital, baština, okoliš

Tradicionalno postoji dosta visoka razina solidarnosti unutar zajednice (u usporedbi s urbanim sredinama Splita ili Zagreba) koja se može lako usmjeriti prema podržavanju mladih i talentiranih koji su spremni svoje resurse staviti u funkciju lokalnog razvoja. Ako mlade ljude možemo poistovjetiti s mišicima zdravog organizma onda je sve ostalo (tradicija, baština) kostur.

Glavno Podrucje ?	Društveni i socijalni kapital, baština, okoliš			
Indikator ?	Stanje kult. pov. tradic. nasljedja	Kvaliteta okoliša i prostora	Ulaganje u ljude	Sadržaji (sport. KUD, udruge) i usluge (zdravstvo, školstvo)
Vrijednost ?	→	→	↑	→

III.2. Vizija razvoja općine Jelsa

Kakav *image* općina Jelsa trenutno ima i kakav bi željela postići je pitanje o kojem se može raspravljati u nedogled, a da se ne postigne kvalitetan pomak. Kao što i ovo istraživanje potvrđuje, vrlo je teško stvoriti formulaciju koja bi kvalitetno i sažeto opisala smjer razvoja.

Za ostvarivanje prvog koraka u tom smjeru nužno je odabrati jedan od navedenih scenarija mogućeg razvoja kako bi nam lakše bilo definirati VIZIJU. S obzirom na postojeće tendencije možemo zaključiti da bi se većina otocana odlučila krenuti scenarijem prema održivosti, pa u tom smislu i vizija razvoja treba objedinjavati ideju održivog razvoja u sprezi s postojećim resursima/potencijalima općine.

Vizija također mora sadržavati i konkretnije obaveze te pristup ostvarivanja kvalitetnijeg života. Stoga, temeljem izjašnjavanja sudionika istraživanja i naše najbolje spoznaje, nudimo tekst "moguće" vizije za općinu. O njoj se trebaju izjasniti drugi dionici (uključujući vas koji upravo citate ove retke) te je nakon toga općina može i "formalno" usvojiti.

Vizija općine Jelsa

Općina Jelsa je složna zajednica s dobro uravnoteženim i kvalitetnim razvojem na održiv način, za dobrobit svih njenih stanovnika i budućih naraštaja.

Gospodarski razvoj će se usmjeriti k ostvarivanju što većeg lokalnog profita i koristi putem samozapošljavanja i lokalnog poduzetništva (obiteljska gospodarstva, obrti, zadruge, otocne tvrtke) uz odgovorno korištenje i upravljanje svojim prirodnim resursima i baštinom.

Odgovornost, otvorenost, dogovaranje, zajedništvo, pomaganje i suradnja su temelj planiranja i provedbe aktivnosti razvoja sa posebnim naglaskom na školovanje, zapošljavanje i stvaranje uvjeta povratka mladih ljudi, sprecavanje pretjerane gradnje te izbjegavanje svake druge degradacije okoliša, prostora i tradicijskih vrijednosti.

Uzimajući u obzir da je glavna komparativna prednost općine Jelsa njena raznolikost:

- prirode i pejzaža (plaže, brežuljci, litice, ravnica)
- narječja
- domaći proizvodi i tradicija
- mjesta i ambijenta (mala mjesta s kompletnom urbanom strukturom),

preporučamo da se osim vizije koristi i jednostavniji slogan koji bi kratko prenio bit vrijednosti ili ponosa kraja. Primjerice:

Jelsa - Mediteran u malom !

III. 3. Određivanje prioriteta

Nalazimo se na posljednjem poglavlju našeg prvog ciklusa planiranja. Počeli smo od procjene trenutnog stanja unutar kojeg smo analizirali uzroke, posljedice te definirali glavna područja razvoja. Na osnovu toga smo ušli u određivanje smjera gdje smo izvidjeli perspektive u formi scenarija, dali prijedlog vizije i sada na osnovu svega trebamo odrediti prioritete.

Kako to napraviti?

Problemi se ne mogu riješiti preko noci, potrebno je definirati prioritete koji će se što više približiti rješenju uzroka problema. Nažalost, mogućih prioriteta je uvijek previše s obzirom na kapacitete, stoga je bitno da svoj dio odgovornosti preuzmu pored općine i drugi nositelji razvoja. Osim odgovornosti nužno je ostvariti **suradnju i sinergiju** svih onih koji mogu doprinjeti razvoju (turistička zajednica, udruge, KUD, obiteljska gospodarstva, poslovni svijet itd.).

Nakon što se popišu mogući prioritete svaki treba procijeniti koristeći faktore (1) važnosti, (2) hitnosti, i (3) realnosti izvedbe. Na osnovu presjeka tih faktora definirali smo 5 osnovnih prioriteta:

- Prioritet 1: Suradnja otocnih samouprava na područjima zajedničkog interesa**
- Prioritet 2: Osnaživanje lokalne samouprave i ljudskih potencijala**
- Prioritet 3: Razvoj turizma u okvirima nosivog kapaciteta otoka i općine**
- Prioritet 4: Poljoprivreda i ribarstvo**
- Prioritet 5: Zaštita i njegovanje kulturno-povijesnog naslijeđa i tradicije.**

Molimo da obratite pažnju da prioritete proizlaze, odnosno logički se nadovezuju na viziju koju moramo tretirati kao preuzetu obavezu u apsolutnoj odgovornosti. Dalje u tekstu nudimo obrazloženje navedenih prioriteta kao i naznake nekih mogućih aktivnosti i rješenja.

Prioritet 1: Suradnja otocnih uprava i samouprava na područjima zajedničkog interesa

Planiranje razvoja je loše i nedostatno na svim razinama (država, županija, lokalna uprave) te u svim segmentima gospodarstva (turizam, ribarstvo, poljoprivreda). Proširenje javnih funkcija lokalnih jedinica i prenošenje javnih zadataka sa središnjih na niže razine vlasti dovode i do problema finansijskog kapaciteta pojedinih lokalnih jedinica. Potrebno je početi razmišljati o "alternativnim" načinima financiranja odnosno mogućnosti poduzetničkog angažmana celnštva tih jedinica (npr. projektno financiranje skupih objekata lokalne odnosno otočke infrastrukture putem udruživanja privatnog i javnog sektora) ili objedinjavanja više jedinica kako bi se stvorila "kritična masa" sredstava. Pored toga, planiranje se uglavnom provodi daleko od građana i javnosti zbog čega građani planove ne doživljavaju kao svoje pa oni ostaju teško provodljivi. Stoga bi trebalo definirati zajedničke interese otocnih samouprava te krenuti sinergijski u suradnju na planiranju, lobiranju i konkretnim aktivnostima. Suradnja se može uspostavljati sa svim susjednim samoupravama koje to žele na otoku i šire (Stari Grad, Sucuraj, Hvar, Bol – Brac, Makarska, Korcula, Vis ...) radi zajedničkih nastupa i osnaživanja.

Zajedničko planiranje i aktivnosti

S obzirom na činjenicu da je općina Jelsa mala te da nema ustrojene mehanizme planiranja, trebalo bi razviti konkretno zajedništvo sa susjednim općinama i gradovima radi racionaliziranja troškova i efikasnosti. Ta suradnja bi mogla krenuti s manjim, konkretnim aktivnostima za razvoj odnosno unapređenja kvalitete života, npr.:

- komunalna pitanja s naglaskom na pitanja zbrinjavanja, razdvajanja i reciklaže otpada
- suradnja turističkih zajednica
- formiranje zajedničkog identiteta i *imagea* (npr. "Hvar – otok sunca, kulture i gastronomije")
- definiranje nosivog kapaciteta otoka općenito i u turizmu
- prostorno planiranje
- plan suradnje sa samoupravama susjednih otoka (kultura, sport, mladi)
- poljoprivredni i/ili poduzetnički savjetnik za cijeli otok.

Informacije i povezivanje

Nužno je izaci iz okvira rutine svoje zajednice i redovito sagledavati trendove i iskustva na regionalnoj i globalnoj razini. U ovom dijelu trebalo bi zahtijevati više od Županije i usmjeriti se na njihove urede za gospodarstvo, obrt, prostorno uređenje, zaštitu okoliša, otocni razvoj...

Tijek informacija o ključnim temama kao što su državni programi za razvoj obiteljskih gospodarstava, poduzetništva, obrta, turizma mora biti lako dostupan i raširen među otocnim upravama i njenim građanima.

Prioritet 2: Osnajivanje ljudskih potencijala i općinskih vlasti

Jacanje izvršne vlasti bi se trebalo bazirati na malo, ali efikasnoj administraciji koja ima visoko motivirane i kvalificirane ljude. Općina je institucija koja bi trebala biti jedan od nositelja razvoja kraja, stoga je nužno ustrojiti tu ključnu instituciju po modelu uspješne i efikasne tvrtke. Rad općine treba zasnovati na transparentnosti, dosljednosti i uključivanju javnosti u postupke planiranja i donošenja odluka.

Javnost rada i uključivanje građana:

- uciniti dostupnim sve dokumente od javnog interesa (npr. izvještaji sa sjednica, stanje proračuna)
- izvještavanje o planovima i provedenom (npr. godišnji izvještaj o radu s prihodima i rashodima) putem lokalnih medija, oglasne ploče, direktnim prenošenjem sjednica, web i sl.)
- mogućnost direktnog sugeriranja (sanducici za komentare, e-mail sugestije...)
- javne tribine za pitanja gdje je potreban ili poželjan konsenzus
- uspostava stručnih/nepolitickih radnih timova ili odbora (urbanizam, okoliš, promet, javno zdravstvo, ...) koji bi savetovali i uključivali se u konkretne aktivnosti.

Osiguravanje kvalitete rada:

- procenje izvršenja odluka (pisana mišljenja vijećnika o planiranom i provedenom)
- osnivanje i/ili stavljanje u funkciju mjesnih odbora kako bi se ljudima iz manjih mjesta osiguralo pravo na planiranje i organiziranje svoje zajednice
- plan obrazovanja djelatnika LS (tecajevi rada na kompjuteru, upravnim procesima, funkcijama izvršne vlasti, vodenje i upravljanje projektima)
- definiranje propozicija za zapošljavanje ljudi
- uvođenje prakse javnih natjecaja za investicije većih iznosa.

Ulaganje u ljude (građane) i rad s ljudima

Općina kao institucija može funkcionirati jedino ako su njeni građani zadovoljni i motivirani da doprinose njenom razvoju putem zajedništva, a ne sebičnosti "ili gledanja svoga posla". Temeljni koraci u tom smjeru su informiranje, educiranje, jacanja društvenog kapitala te pronalaženje poslova ili projekata koji će unaprijediti općinu i ujedno zapošljavati najkvalitetnije mlade ljude. U sljedećih 5 do 10 godina Jelsa ima jedinstvenu priliku strateški se usmjeriti najproduktivnijoj radnoj snazi (25-45 godina) te graditi svoj razvoj na potencijalu mladih ljudi:

- stipendiranje studenata i vezivanje za konkretne potrebe, aktivnosti, projekte razvoja općine
- doškovanje (tecajevi stranih jezika, predavanja iz poljoprivrede, kompjutera ...)
- istraživanje sadržaja koji zanimaju ljude te osmišljavanje istih
- definiranje prioriteta investiranja za sadržaje koji doprinose poboljšanju kvalitete življenja odnosno društvenog kapitala: knjižnica, kino dvorana, internet, sportska dvorana, igrališta za djecu, vrtić, ambulanta-telemedicina.

Prioritet 3: Razvoj turizma u okvirima nosivog kapaciteta otoka i općine

Turizam, poljoprivreda i ribarstvo se moraju razvijati u okvirima struke i nosivog kapaciteta otoka te se moraju međusobno nadopunjavati. Kako je turizam vodeća gospodarska grana ona upravo i nosi najveću odgovornost za pomaganje razvoju ostalih grana (poljoprivreda i ribarstvo) kao i nositeljima tih grana - obiteljskim gospodarstvima i obrtima. Samozapošljavanje se može ostvarivati već vrlo brzo ako bi se investiralo u obrazovanje obitelji koje se već bave turizmom da povećaju svoj profit dodatnim uslugama i proizvodima:

- sadržaji za preinaku jednostavnih apartmana/pansiona u "bed&breakfast" ili mini-hotele
- direktno plasiranje vlastitih, postojećih proizvoda (vino, med, maslinovo ulje, ljekovito bilje, meso, voće i povrće...)
- autohtoni suveniri, interpretacije povijesti svog kraja.
- "otvorena godinstva", kušanje vina, pršuta, maslina u konobama.

Dodatno bi trebalo pokrenuti rješenja za plasman postojećih proizvoda preko hotela i sličnih većih smještajnih kapaciteta na način da se obavezuju ponuditi domaće proizvode tipa "jelšanski doručak" ili hvarske slastice.

Izrada "Master plana turizma" za otok je bila jedan od najčešće spominjanih koraka ka kvalitetnijem razvoju turizma. Međutim nije sasvim jasno kakvog bi sadržaja on morao biti i tko bi financirao izradu takvog dokumenta. Ono što je očigledno jest činjenica da bi planiranje turističkog razvoja moralo preporučiti nacine produljenja sezone i stavljanja naglaska na generiranje većih prihoda kod obiteljskih gospodarstava, pogotovo manjih mjesta. Svakako treba istražiti što to otok i općinu čini posebnim ili zanimljivim kod posjetitelja, te koje su to ocite prednosti koje se ne koriste u njenoj promidžbi.

Zanimljive ideje za produljenje sezone između ostalih su:

- sportski turizam (dvorana)
- alternativni sportski turizam: mountinbicking, jogging, tracking, kanuing, planinarenje "po vorhu", triatlon, free-climbing, paintball...
- zdravstveni turizam
- doživljaj prošlosti, tradicije i duhovna obnova u sklopu Puta križa
- berba i obrada maslina, grožđa, lavande, ljekovitog bilja...
- ribarenje na stari način (kaic, mreže, parangal) "ribanje i ribarsko prigovaraje" ili "doživjeti ribarsku Vrbosku"
- lovni turizam
- mini festivali i fešte po starim urbanim ambijentima manjih mjesta kao cjelodnevni izleti u prošlosti (doživljaji zanata, običaja, kulturnih događanja)
- obnova starih škola za funkciju sadržaja u turizmu koji ujedno potiču kulturu ili tradiciju "radionice glume, slikarstva, arheologije, gurmanizma, enologije, istraživanje biodiverziteta..."
- brošure i vodici koji kvalitetno interpretiraju baštinu te stvaraju mogućnost prihoda muzejima, zbirkama, galerijama, starinama i arheološkim nalazištima
- godišnji sajam otocnih proizvoda

Definirati i istražiti potencijalne ciljane skupine u Hrvatskoj i inozemstvu kako bi se plasman općine Jelsa kao turističkog odredišta mogao kvalitetnije marketinški definirati i plasirati:

- amaterski i profesionalni sportski klubovi
- umjetnicke i/ili obrazovne institucije
- istraživačke/znanstvene institucije
- umirovljenici
- Skandinavske zemlje (njima odgovara temperatura mora i vremenski uvjeti u listopadu ili travnju)

Prioritet 4: Poljoprivreda

Respektirajući da su poljoprivreda i ribarstvo različite grane stavljamo ih skupa zbog

- podređene pozicije koje imaju spram turizma
- važnosti za vitalnost profesionalnih obiteljskih gospodarstava
- dodatani su izvor visokokvalitetne prehrane za osobne potrebe
- na nacionalnoj i regionalnoj razini vlada vrlo velika pomutnja.

Poljoprivreda, ribarstvo kao i baština trenutno nisu u sinergiji sa turizmom ali je njihov plasman u turističkom sektoru vrlo malen i potiskuju ih "uvezene" usluge i proizvodi. Ribarstvo je grana koja pati od neriješene situacije upravljanja morem pa individualni interesi ugrožavaju i smanjuju diverzitet ribe (cca 50% umanjena raznolikost ribe) kao i drastično smanjenu masu (70% smanjena biomasa ribe). Ovo sve upućuje da je ribarstvo odavno prešlo svoju obnovljivost i održivost ali nažalost nadležne institucije adekvatno ne prate trenutnu tešku situaciju. Kako se gotovo ništa na ovu temu ne može doprinijeti sa lokalne razine o ribarstvu necemo dalje polemizirati.

Ovom prilikom bih istaknuo 4 temeljne postavke koje općenito mogu doprinijeti razvoju poljoprivrede.

1. Organizirani plasman postojećih proizvoda

Definiranje proizvoda koji zbog svoje kvalitete (npr. organsko uzgojeno povrće ili riba iz mora, a ne iz ribogojilišta) mogu postići lakši plasman i bolju cijenu.

2. Obiteljska gospodarstva

Sklonost otorskog stanovništva ka improvizaciji mogli bi zamijeniti novim pristupom. Izraditi modele funkcioniranja obiteljskih gospodarstava u specifičnim okruženjima i te modele prezentirati lokalnom stanovništvu. Modeli bi trebali jednostavni, realni, i trebali bi objasniti sve potrebne korake za njihovu realizaciju uz konkretne primjere njihove aplikacije u nekim drugim, sličnim sredinama.

Vjerojatno bi kraca projekcija investicije lokalnih zajednica u savjetnika za obiteljska gospodarstva, koji bi u opisu posla imao i direktnu pomoć pri rješavanju svih oblika biokracije, pokazala opravdanost još jedne investicije u znanje.

3. Poljoprivredni savjetnik za otok

Direktnom edukacijom i pomaganjem stanovništvu koje se bavi poljoprivredom (profesionalno i kao dodatna djelatnost), mogli bi postignuti veću efikasnost, odnosno bolje i kvalitetnije rezultate iz područja uzgoja različitih poljoprivrednih kultura. Dosadašnje aktivnosti potvrđuju takav pristup uz činjenicu da fali, tj. da ima prostora za par kvalitetnih agronoma kao savjetnika oko svih aktivnosti.

Problemi koji će se pojaviti:

1. spoznaja lokalne zajednice o potrebi posebnog poljoprivrednog savjetnika za područje otoka
2. rješavanje modela financiranja njegovih aktivnosti
3. pronalaženje i animiranje mladog stručnjaka da se prihvati zahtjevnog posla u limitiranim uvjetima

Moguća rješenja:

1. izrada kratke procjene direktne i indirektno koristi, nedostataka, problema
2. dio direktno iz proračuna lokalnih zajednica jer će se takvo ulaganje jako brzo direktno i indirektno vratiti tj. rezultirati će povećanjem proračuna, i dio iz drugih izvora (županija, država, međunarodne fondacije,...)
3. vjerojatno najveći problem, ali trebalo bi nakon odluke i rješavanja prethodnih problema razgovarati sa ing. agronomije, ili studentima agronomije o njihovom angažmanu

III.4. Akcijski planovi (projekti i aktivnosti podizanja kvalitete života)

Opcina bi na temelju ovog izvještaja mogla okupiti nekoliko radnih grupa oko izrade akcijskih planova za neka od predloženih prioritetnih područja. Smatramo da u Jelsi ima dovoljno snaga da se takva aktivnost pokrene i odvije.

Opcina bi, uz pomoć stručnjaka i zainteresiranih građana, nužno morala transparentno definirati svoje planove te analizirati provedene aktivnosti koristeći osnovne elemente akcijskih planova:

- Cilj (što se želi postići dugoročno)
- Koji se rezultat želi postići u određenim vremenskom okviru
- Koje se aktivnosti moraju poduzeti da se ostvare rezultati
- Nositelji aktivnosti i rokovi
- Proračun (koliko to košta, tko će platiti).

Opisana prioritetna područja sadrže opisane ciljeve i dio mogućih aktivnosti te stoga odgovorne i zainteresirane pozivamo na daljnje djelovanje.

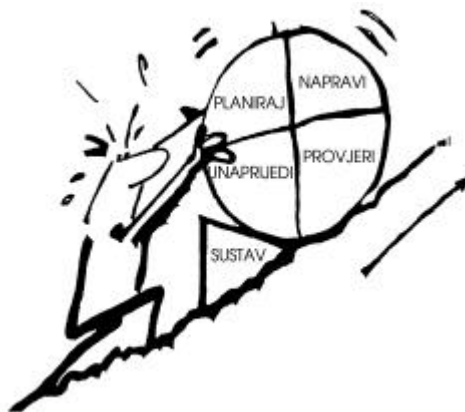
IV. ŠTO DALJE

Tridesetak gradana općine Jelsa iz različitih mjesta i zanimanja uz pomoć ODRAZ-a odradilo je prvi ciklus planiranja te su gotovo svi izjavili da bi mogli i željeli aktivno sudjelovati u razvoju općine. Sljedeći korak je na odgovornim strukturama da uspostave **SUSTAV** koji će kontinuirano odradivati četiri temeljne funkcije prikazane na crtežu. Stoga ovaj dokument bi trebao služiti kao početna točka odakle bi se stvarno ocijenili i definirali:

- uzroci i posljedice razvojnih problema
- resursa i vrijednosti
- vizije smjera razvoja
- prioriternih područja i mogućih projekata/aktivnosti.

Ovo je prvi pokušaj integralnog promišljanja razvoja općine Jelsa te su nužno nacinjeni i mnogi propusti. Ukoliko ste ih uočili i voljni ste svojim spoznajama nadopuniti ovaj proces javite se.

Posebno želimo naglasiti da ukoliko želite izraziti svoje mišljenje i sugestije o prikazanoj metodologiji planiranja i analizi (uzrocima i posljedicama problema) ili želite konkretno predložiti realne aktivnosti kontaktirajte nas kako bi mogli upotpuniti i nastaviti zajednička razmišljanja.

KONTAKTI

EMAIL: ivo.dubokovic@zg.htnet.hr

ODRAZ

LJ. POSAVSKOG 2, 10000 ZAGREB

TEL: +385-1-4655203 FAX: 4655200

EMAIL: hrvoje.caric@zg.htnet.hr

Ovaj izvještaj je financiran sredstvima Europske komisije i Veleposlanstva SAD-a. Ministarstvo mora, turizma, prometa, i razvitka – Uprava za otoke podržava ovaj projekt. Stavovi u ovom izvještaju nužno ne predstavljaju i stavove donatora projekta.

V. PRILOZI

Prilog 1: "Moj otok i ja – upitnik za izradu datoteke ljudskih potencijala"

Prilog 2: "Što ja mogu uciniti za otok – upitnik za volontere / strucnjake"

Prilog 3: Kumulativna tablica scenarija